

БЕРТОЛТ БРЕХТ ЯВАНЕЦЪТ МАЙЕР

Превод от немски: Румяна Георгиева, 1983

chitanka.info

Като размисля добре, виждам, че Самуел Кашер беше най-големият особняк между хората, които съм познавал. По професия бе търговец на риба, но както и сам доказа, това нямаше голямо значение, понеже баща му бе получил рибния магазин като зестра. Дълги години не му идваше наум, че би могъл сам да си избере професия, а и за подобно хрумване щеше да е твърде късно. Впрочем, малката му бяла едноетажна къща непрекъснато беше застрашена от банкрут. Въпреки това у него можеше да се открие една-единствена страст, която ни и сближи — той получаваше почти всички по-важни немски вестници и най-основно ги изчиташе, а това означаваше лукс, простиращ се далеч над възможностите му. Този голям за него разход той обясняваше накратко така — в магазина му била необходима хартия за опаковане на рибата. Изобщо от време на време имаше интересни пристъпи на явни угризения на съвестта и тогава не без известна доза остроумие доказваше на всички, че си позволявал тия мними забавления единствено заради рибния си магазин (получен от баща му като зестра). Единствено заради рибния си магазин той се занимаваше и с някои криминални изследвания; както смяташе, че един добър вестник е добра реклама за увитата в него риба, така също си мислеше, че може да привлече любителите на риба с интересни разговори. Най-малкото го вярваше, докато изпитваше угризения на съвестта. Едно от най-странните му преживявания беше историята с Майер, наречен яванецът Майер.

Една вечер седях при него в кафявата дъсчена барака зад дюкяна, където миришеше на моруново масло и риба, седях между стари вестници зад бялата завеса на прозореца, който гледаше към двора. Кашер рисуваше някакви инициали в счетоводната си книга, а също върху попивателната, и разказваше по своя флегматичен начин за събитието от последната нощ на „Брунengасе“ (улицата, на която се намираще магазинът му), за което бе узнал от готвачките в съседство, тъй като самият бе чул изстрела, но не беше станал.

Ето историята: нощес между дванадесет и един жителите на „Брунengасе“ били разбудени и привлечени на прозорците от изстрел на улицата. Посред пътното платно пред дом номер седем, където живееше инженер Майер, стоял мъж с велосипед и револвер, а съседите видели, че когато Майер се показал на прозореца по риза, мъжът нещо му закрепял.

Докато разказваше това, търговецът на риба отвори вратата към магазина и влезе в тъмното помещение, където мъртвите риби плуваха в бурета. Отвори един прозорец към улицата и каза полугласно:

— Сигурно е стоял ето там и е крещял много силно в нощта.

Но аз нямах желание да минавам покрай рибите, а добре можех да си представя мъжа на ъгъла, също и инженера, който сега лежеше вече вкочанен в отсрещната къща, вероятно под лепен чаршаф, покрит най-малкото до брадичката.

Мъжът бе изкрещял: „Не забравяй Ява, колиба седемнадесет и бедната Лизи, не заминавай!“ Мъжът се качил на колелото и изчезнал.

А инженер Майер днес предобед бе намерен обесен в горичката, където всеки ден обичал да се разхожда, но малко встрани от пътя. Въжето било скъсано точно по средата, единият му край се поклащал на клона, а инженерът лежал на земята. Във вестника пишеше, че причините за самоубийството са неясни, криели се „навярно в безбрежните гори на далечна Ява, където Майер някога работил по строежа на мост“.

Докато говореше, търговецът на риба продължаваше да рисува инициали, като с нищо не разкрояваше разказа си.

— Всъщност всички аргументи са налице, макар нещичко да липсва. Бих могъл навярно и да добавя, че днес предобед не валеше, че клонът, на който яванецът Майер е висял, е бил дебел и че Майер по начало, впрочем още вчера вечер, се е канел да направи тази сутрин малко пътуване до Франкфурт. От всичко това сигурно веднага виждате, че става дума за добре обмислено убийство.

Сега Кашер се изправи в кафявия си костюм, отново прекоси магазина и отиде до прозореца, за да погледне навън. Той притежаваше необикновеното умение да инсценира ужасните си истории, като находчиво използваше смрадливата риба, тъмнината на неосветеното помещение и бялата завеса, при това приблягваше до бруталния ефект да ме оставя да седя сам.

— Не разбирам защо. Вземете ми скалпа, пак не разбирам! Та това си е чисто самоубийство. Човекът иска да пътува, а не заминава, значи го гризе съвестта, разбудена от тревожния вик на мъжа предната вечер. Това е всичко.

В съседното помещение търговецът на риба се извърна и малко безизразно каза:

— Някои смятат, че мъжът е искал да го предупреди!

Ясно забелязах как моята идея малко по малко взима връх.

— Така, значи яванецът Майер проявява достатъчно разум, за да се съобрази с това така наречено предупреждение и да не замине, от друга страна, не му обръща толкова голямо внимание и не се отказва от обичайната си разходка?

— Забравяте — нетърпеливо рече търговецът на риба, — изглежда забравяте, че е бил предупреден да не заминава, тоест, доколкото е повярвал на предупреждението, тук е можел спокойно да си излиза.

— Значи признавате това, а? Радвам се. Хубаво предупреждение, нали? Изключително по рода си — оставаш тук, а после увисваш на въжето... Хм, какво ще кажете, не туй имахте предвид, нали?

— Е, убийците може да са били тук, а не във Франкфурт, може да са чули за тая история или пък рано сутринта да са чакали напразно на гарата. Освен това мъжът може да е бил замесен в заговора, нали?

— Какво говорите, Кашер? Нима някой ще реши, че да премахнеш един човек на път е по-лесно, отколкото в родината му, където се интересуват от него, където знаят привичките му и можеш да ги изучиш? Но ако мъжът наистина е искал да го предупреди, защо е използвал такъв открит, театрален начин: просто да изкрещи в ушите на убийците? И колко неточно! „Не забравяйте!“ Не, мили мой лебеде^[1], тук става дума само да се всее страх, нищо повече!

— И аз тъй мисля — беззвучно рече търговецът на риба, — вероятно става дума за това.

— А когато всееш у някого страх, по правило е много по-трудно да го убиеш, нали? Той внимава, чува шумоленето на всяко листенце, повече не стъпва в гората, където има дебели клони. Впрочем, откъде знаете, че клонът е бил наистина дебел?

— Попитах млекаря, който е бил там.

— Значи вие не сте ходили там?

— Как можяхте да си го помислите? Та аз не съм куче. Млекарят ми описа всичко.

— Но вие цял ден се занимавате с тая история! Впрочем, защо попитахте точно за това?

— Защото не беше валяло.

— Не ви разбирам. Струва ми се, твърде много обичате ефектите. И така, кого смятате за убиец?

— Убиецът е мъжът с колелото.

— Мъжът, чието предупреждение е довело до убийството, както вие го наричате? За да задържи своя човек тук, където е било несъмнено по-трудно да го убие, отколкото където и да било другаде, той се представя на цялата улица и все пак появата му пред жертвата, която би трябвало да го познае, ако имаше гузна съвест, не може да я накара да не стъпи в гората, така ли е?

— Да, някои моменти са още неясни, всъщност само един. Той не е сред изложените от вас. Но да оставим това. А и делото още не е приключено. Това е чудесен случай, повярвайте ми!

Когато Самуел Кашер ме изпрати до изхода и тръгнах надолу по тъмната улица, минах покрай къщата на яванецца Майер. Тя тънеше в мрак.

След три дни отидох отново в рибния магазин. Имаше много хора, понеже бе пристигнала прясна моруна. Търговецът на риба бързо извади нужния вестник и без да издава интереса си, попита:

— Впрочем знаете ли, че Майер, инженерът, нали си спомняте, яванецът Майер? По рождение той бил италианец. Да, майка му била италианка, женена за немски инженер. Какво от това ли? Отбийте се в най-скоро време! Имам и други изрезки!

Кашер си изрязваше интересни случаи от вестниците, тъй че аз го посетих още същата вечер. Той още разтребваше магазина.

— Споделял ли съм с вас, че отначало исках да стана военен? — започна той. — Отказах се, само защото нямаше да имам отделна стая за спане, а това не можех да изтърпя. Тук смърди поне само на риба!

— Не ме учудвате много — казах заинтригуван. — Навярно имате склонност към жестокостта. А лицето ви е толкова благо.

— Е, някога четях много Стендал. А светът не е чак толкова благороден. Хората все повече отдават предпочитанието си на търговията с риба — той дотътри едно буре с моруна в ъгъла.

Засмях се и го попитах за яванецца Майер.

— Вече го погребяха — отвърна той. — А при това не беше истинският.

— Тази сутрин ми казахте, че бил италианец? Но това означава ли нещо?

— Струва ми се, това беше неясният момент. Но самата хазайка ми разказа.

— Не смятате ли, че се е издал с гузната си съвест? — попитах малко нетърпеливо.

Търговецът на риба взе да става неспокоен. Вдигна очи от бурето и ме погледна.

— Точно това смятам. Ето че го открихте!

Гласът му прозвуча разочаровано. Той беше стар ловец на ефекти.

— Искам да кажа, че се е обесил след това. Трябва да е бил здравата уплашен, нали?

— Сигурно — търговецът си пое дъх. — Бил е толкова уплашен, колкото и всички останали хора на улицата. Доволен съм, че не погледнах и аз навън. И аз щях да съм уплашен.

— А какво означава това, че се е отказал от пътуването?

— Да. И е отишъл на разходка преди ядене. Впрочем за обяд е щял да яде риба, сушена треска от мен, идиотът му!

— Но какво ви е?

— А, нищо. Малко се ядосвам, че е допуснал подобно нещо. Такава грешка!

— Кой, яванецът Майер ли?

— Не, убиецът!

— Каква грешка?

— Вашата! Идеята, че щом не е заминал, яванецът Майер е трябвало да има гузна съвест! Това е идиотско. Впрочем исках да ви помоля за една услуга. Тя е за друг, но всъщност пак за мен. Исках да ви помоля да дадете обява в специалния вестник за инженери. Нещо в този дух: „Търся инженер Майер, работил някога в Ява по строежа на мост.“ Съгласен ли сте?

— Да, но защо, по дяволите?

— Той ще ви пише адреса си или нещо такова. Но положително града, в който живее.

— И какво ще правите в този град?

— Ще се абонирам за местния вестник.

— Вие май... Нима това е клопка? Да давате обява за мъртвия Майер? Нищо не разбирам.

— Става дума за живия яванец Майер! Не ги бъркам! За все още живия, вероятно още „наличния“ яванец Майер!

— Хм, по дяволите с тази ваша тайнственост! Какво искате всъщност? Ще си разкриете ли картите или не?

— Не. По-добре не. Вие сте прекалено енергичен. Имате твърде силна воля, много сте предприемчив, с две думи — вие сте западен човек. Малко повече западен човек, отколкото е нужно.

— Това пък какво е? Отново ли искате да спите сам? Нима рибата смърди по-хубаво от мене?

— Разбирате ме погрешно. Всичко е много по-просто. Искате ли да чуете една история или не?

— Да, разбира се, сам знаете. Хайде, започвайте!

— Не. Точно защото искате да чуете една история, ще трябва да почакате. Първо дайте обявата във вестника!

— Не ви разбирам, Кашер!

— Да, за хора, които всичко разбират, не съществуват истории!

Да ме вземат дяволите, но подадох обява в специалния вестник за инженери. Това стана във вторник. В понеделник обявата трябваше да излезе. В събота търговецът на риба ме повика.

— Вашата история е готова, всичко е наред, ето я, вече отпечатана. Узря за печат малко по-рано, отколкото предполагам. Той е бил идиот, но сега това оправя положението. Можем да се надяваме, че ще успее да се спаси.

— Какво се е случило?

Търговецът на риба ме отведе в магазина. Здравчаваше се. Той не запали газовото осветление, а само една свещ.

— Ако подскочите от изненада — каза той, като поставяше едно буре с шарани пред столчето ми, — не забравяйте бурето!

— За яванеца Майер ли става дума? — попитах аз. — Още не съм получил отговор.

— Няма и да получите, драги мой. Градът се нарича Хамбург, а пък аз съм абониран за тамошния вестник. Но искате ли да проследим историята още веднъж отначало? Макар че решението е съвсем просто, а именно — възето е било скъсано. Запомнете добре това. Защо се е скъсало, каква е била причината, след като, хм, не е валяло? Едно въже или не издържа и значи с него не можеш да се обесиш, или пък издържа и тогава трябва да се опъне допълнително, за да се скъса.

И понеже е било скъсано, и дума не можеше да става за самоубийство. Нищо не казвайте, още не. Зная — убиецът се държал много странно, независимо от това, че после е откъснал жертвата си от дървото — можел е да го стори, клонът е бил дебел, доста дебел клон! Но той се е показал пред хората, крещял е из улицата открито, за да се появи на прозореца един господин, който е живял в Ява, да се появи през нощта със свещ в ръка. Наистина, той му крещял да не мърда от града заради Лизи, заради някаква си Лизи! Макар че е било по-добре господинът да заминее, не защото тогава е щял по-лесно да го очисти, а по-скоро защото тогава изобщо е нямало да става нужда да го очиства. Всъщност въпросът е дали господинът е възнамерявал заради Лизи да не мърда от града. И ето, стигаме до една голяма изненада, драги мой, и тя се заключава в това, че господинът наистина остава. Да, той не заминава, а отива на разходка, макар че Лизи няма нищо общо с това. Бих се закълел, че той изобщо не я е познавал, така както и ние двамата с вас. Но поведението му насочва към извода, че я е познавал? Да, наистина, идиот! Господинът остава в града, понеже е уплашен, учуден, събудили са го, отнели са му съня. Като доказателство за това може да ви послужи фактът, че той спокойно отива в парка и беззащитен го очистват. Да, той се е показал на прозореца по определен начин, както не биха го видели на улицата — със свещ в ръка, донякъде уплашен. А после не заминава — за убиеца това е достатъчно. Но ще ви кажа, никога не бесете някого въз основа на такива доказателства, на такива призрачни доказателства, после никога не ще успеете да го свалите от дървото, когато притичате обратно, освен вече мъртъв. Да, нито нощната комедия, нито наказанието за уж гузната съвест на яванеця Майер, нищо друго не доказва толкова ясно страшната, напълно невероятна и смешна неувереност на убиеца, както фактът, че той смъква жертвата си от дървото, след като я е обесил, неувереност — дали това е яванецът Майер. Той не е бил истинският. Такава е историята, малко кървава наистина, но затова пък добре подбрана, проведена с финес. Ще попитате: какво е накарало убиеца, който преди и по време на престъплението не се е съмнявал, че Майер, когото държи в ръцете си, е онзи Майер, когото търси — какво го е накарало през краткия промеждутък между убийството и завръщането му да се усъмни, че Майер не е истинският, този с уж

гузната съвест, появилият се в мъждукащата светлинка на свещта и вече мъртъв Майер? Тук стигнахме до мъртвата точка.

Търговецът на риба отиде в тъмното помещение на магазина, заразхожда се напред-назад, взирайки се в мрака. Накрая малко по-глухо продължи:

— Изглежда сигурно, че търсеният Майер е можел трудно да бъде възстановен в паметта на своя преследвач, навярно онзи го е познавал съвсем слабо, имал е само бегла представа за него, колкото и силна да е била омразата му... Ява е много далече. И все пак в твърде краткото време, когато някога се е появил, той сигурно е сторил нещо, което се е запечатало в съзнанието на преследвача, нещо неизлично, по-ясно от едно лице, по-несъмнено от движение на ръката в порив на страх, нещо, което човек прави за съвсем кратко време, което той е извършил в миг на голяма възбуда и което, чуите, върши отново в мига на смъртта, тъй че убиецът не го забелязва веднага, не в мига на убийството, на трудната работа — ха окачете тежък мъж на едно дърво! — но все пак веднага подир това, още при бягството през храстите, почти навреме! Е, нали ви казах, че това бе за мен неясен момент, поне докато чух, че яванецът Майер е италианец по рождение, тоест матерният му език е италиански. Разбирате ли? Той е крещял, преди да умре! Казал е нещо по тази история, навярно се е разплакал. И е проговорил на италиански. Когато е почувствувал, че ще го удушат, естествено е преминал на матерния си език, тоест така аз си мисля. А другият Майер, истинският яванец Майер, който е познавал Лизи и колиба седемнадесет, е крещял на друг език, когато на времето е изпаднал в такава силна възбуда и се е появил на прозореца!

Търговецът на риба отново млъкна, но беше леко запъхтян, дъхът му леко трепереше. Той виждаше всичко съвсем ясно. Не беше излизал от магазина си, а все пак бе видял всичко в тъмнината, по време на работата си!

Исках да кажа нещо, за да наруша тишината, само затова.

— Как си представяте всъщност историята на Ява?

Той прокара длан по челото си.

— Строели са мост. Там е имало строителни инженери, голям брой, имало е повече от седемнадесет колиби и предполагам, че Майер е имал жена, или пък убиецът — може би убиецът също е имал жена. Едно, струва ми се, е сигурно: тогава на Лизи ѝ се е случило нещо.

Дали защото е била жена на Майер и е живяла в хижа седемнадесет, а убиецът е бил при нея, когато Майер се върнал в къщи, или пък е било обратното, това е почти все едно. Във всички случаи убиецът е стоял долу и дали влизайки или бягайки от къщата, най-вероятно бягайки, е видял Майер горе на прозореца, положително за първи път в живота си, и все пак на Лизи ѝ се е случило нещо. Предполагам, че се е обесила или е била обесена, все едно. Във всеки случай и Майер е трябвало да увисне. Вероятно историята е била такава.

— Кажете ми — обадих се след известно време, — защо всъщност не погледнахте трупа и местопрестъплението, щом случаят толкова ви занимаваше?

— Защо ли? Може би съм човек прекалено източен, може би все пак се чувствавам повече западен. Трупите носят огорчение. Вредят на обективността. Не съм видял обесената Лизи. Ако бях видял обесен нейния убиец, щях да съм малко несправедлив към неговия. А тогава яванецът Майер беше още между живите, слънцето все още грееше за него.

— А нима сега е мъртъв?

Търговецът на риба ми подаде вестника. Там прочетох, че един инженер на име Майер е бил намерен обесен в един хотел при странни обстоятелства. И чух търговеца на риба да казва със своя мек глас:

— Ако подскочите от изненада, не забравяйте, моля, бурето, туй ми е занаят. Занаятът ми е да продавам риба.

[1] „Мили мой лебеде!“ — реплика от операта на Рихард Вагнер „Лоенгрин“. — Бел.ред. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.